

ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО

ЛЮБЧИЧ А. М.,
аспірант кафедри земельного
та аграрного права
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)

УДК 349.42

КЛАСИФІКАЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКИХ ПРОЦЕДУРНИХ НОРМ В АГРАРНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

У статті розглядаються питання класифікації організаційно-управлінських процедурних норм у відносинах за участю сільськогосподарських товаровиробників. Виокремлено та охарактеризовано види таких процедурних норм в аграрному праві. Обґрунтована доцільність виділення процедурних норм в аграрному праві у межах організаційно-управлінських відносин.

Ключові слова: організаційно-управлінські процедурні норми аграрного права, класифікація організаційно-управлінських процедурних норм, організаційно-управлінські відносини.

В статье рассматриваются вопросы о классификации организационно-управленческих процедурных норм в аграрных правоотношениях. Предоставлена характеристика таких процедурных норм в аграрном праве. Обоснована целесообразность обособления процедурных норм в аграрном праве в рамках организационно-управленческих отношений.

Ключевые слова: организационно-управленческие процедурные нормы, классификация организационно-управленческих процедурных норм, организационно-управленческие отношения.

The article is to explore some issues of classification of organization-management procedural norms in agrarian relations. Is determined kinds and characterizations these norms in agrarian relations. Is justified expediency of allocation of procedural norms in agrarian law in framework of organization and management relationships.

Key words: organization-management procedural norms, classification of organization-management procedural norms, organization-management relations.

Вступ. Предметом правового регулювання аграрного права є комплекс, певна сукупність аграрних суспільних відносин (земельні, майнові, трудові, організаційно-управлінські, фінансові та ін.), які складаються у процесі виробництва аграрної продукції, її переробки та реалізації сільськогосподарськими товаровиробниками, а також у відносинах з іншими суб'єктами господарювання, органами державної влади та органами місцевого самоврядування [1, с. 194].

Серед цього комплексу відносин особливу увагу слід приділити організаційно-управлінським, адже вони через призму належного оформлення набувають характеру правовідносин і, по-перше, забезпечують єдність і нормальне цілеспрямоване функціонування об'єкта; по-друге, роблять можливим упорядкування структури та внутрішньоструктурної діяльно-

сті самого організуючого суб'єкта, по-третє, складаються у процесі їх взаємодії з метою виконання тих чи інших поставлених завдань [2, с. 53].

Так як аграрні відносини у процесі регулювання набувають форми аграрних правовідносин [3, с. 63], останні потребують належної правової регламентації, це, зокрема, стосується і організаційно-управлінських правовідносин.

Постановка завдання. З урахуванням цього необхідним є дослідження організаційно-управлінських процедурних норм за участю сільськогосподарських товаровиробників.

Результати дослідження. Передусім треба визначитися з термінологією. Розкриваючи зміст організаційно-управлінських відносин, слід відзначити, що саме слово «організація» означає улаштування, впорядкування, об'єднання в єдине ціле [4, с. 498–499]. При цьому, В.Ю. Уркевич зауважує, що терміни «організація» й «управління» слід трактувати як споріднені та розглядати їх в єдності, оскільки, на його думку, організацією пов'язують улаштування, об'єднання елементів в єдине ціле, у свою чергу, управління ж покликано об'єднати, впорядкувати спільну діяльність людей [5, с. 84]. У контексті цього, Ю.М. Козлов правильно зазначає, що управлінські відносини «...кваліфікуються, як організаційні, орієнтуючись при цьому на широке розуміння організації як у структурному, так й у функціональному значеннях» [6, с. 35].

У свою чергу, М.М. Чабаненко висловив думку, що організаційно-управлінські відносини складаються у процесі управління виробничо-господарською діяльністю кооперативного і корпоративного типів сільськогосподарських підприємств, державних сільськогосподарських підприємств, а також фермерських та особистих селянських господарств [7, с. 63].

Разом із тим слушною є думка професора А.М. Статівки, який наголошує, що в аграрному праві повинна бути узгодженість норм права як власних, які відображають специфіку правового регулювання виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників, так і інших галузей права, наприклад, які використовуються для правового регулювання майнових, у тому числі аграрних майнових відносин. У цьому контексті з метою оцінки ефективності правового регулювання аграрних відносин аграрне право потребує залучення за аналогією норм інших галузей права [8, с. 487–488].

Отже, уявляється, що класифікацію організаційно-управлінських процедурних норм в аграрних правовідносинах доречно розпочати у залежності від рівнів нормативно-правового регулювання: а) на рівні законів; б) на рівні підзаконних нормативно-правових актів.

Наприклад, на рівні законів: порядок прийому у члени сільськогосподарського кооперативу, передбачений Законом України від 17 липня 1997 р. (у редакції від 19 січня 2013 року) № 469/97-ВР «Про сільськогосподарську кооперацію» [9] та Законом України від 10 липня 2003 року № 1087-IV (у редакції від 6 листопада 2014 року) «Про кооперацію» [10], а саме: особа, яка виявила бажання стати членом сільськогосподарського кооперативу, повинна особисто подати заяву про вступ до с/г кооперативу (ч. 1 ст. 11); по-друге, внести вступний внесок і пай у порядку та розмірах, визначених статутом кооперативу (ч. 1 ст. 11); по-третє, правління чи голова кооперативу розглядає подану заяву та приймає відповідне рішення, на підставі якого загальні збори його членів затверджують таке рішення (ч. 2 ст. 11), а вже у статуті кооперативу передбачений порядок прийняття рішення (п. 9 ч. 2 ст. 8).

На рівні підзаконних нормативно-правових актів, наприклад: порядок формування органів управління та органів контролю кооперативу, який визначається статутом конкретного кооперативу (п. 9 ч. 2 ст. 8 Закону України від 10 липня 2003 р. № 1087-IV (у редакції від 6 листопада 2014 року) «Про кооперацію» [10]).

Процедурні норми організаційно-управлінського характеру діють не тільки стосовно порядку прийняття рішення органами управління та контролю кооперативу відносно набуття членства, а й відносно виробничо-господарської діяльності. Так, порядок надання статусу спеціальної зони з виробництва сировини, що використовується для виготовлення продуктів дитячого харчування, закріплений у постанові Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2007 р. № 1195, затверджено «Порядок надання статусу спеціальної зони з виробництва сировини, що використовується для виготовлення дитячого та дієтичного харчування» [11] та ін.

Варто звернути увагу на порядок отримання статусу спеціальної зони з виробництва сировини, що використовується для виготовлення дитячого та дієтичного харчування. Так, виробник сировини повинен пройти спеціально встановлені законодавством етапи: подати заяву на ім'я голови комісії з проханням провести оцінку території щодо її відповідності вимогам до спеціальних сировинних зон та подати додаткові документи, передбачені законодавством. Форма цієї заяви затверджена наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 30 квітня 2013 р. № 285 «Про затвердження форм для надання статусу спеціальних сировинних зон» [12].

Далі виробник сировини укладає з науково-дослідною установою договір про підготовку агроекологічного обґрунтування (про відповідність його сільськогосподарських угідь загальним вимогам до спеціальних сировинних зон) за наявності попереднього висновку комісії та документів, яке має бути видане протягом 30 робочих днів із моменту укладення договору, форма якого затверджена наказом Міністерства аграрної політики України № 285 [12].

Комісія на підставі отриманого агроекологічного обґрунтування та документів готує протягом 15 робочих днів висновок про можливість надання землям виробника сировини статусу спеціальної сировинної зони. Даний висновок ухвалюється двома третинами голосів її членів, підписується головою комісії та надсилається протягом 10 робочих днів структурному підрозділу з питань агропромислового розвитку обласних держадміністрацій для підготовки проекту розпорядження голови обласної держадміністрації.

Кінцевим етапом є отримання відповідного рішення (розпорядження) голови обласної держадміністрації строком на п'ять років та внесення виробника сировини до реєстру власників спеціальних сировинних зон на підставі подання структурного підрозділу з питань агропромислового розвитку обласних держадміністрацій, який протягом п'яти робочих днів із дня ухвалення рішення надсилає Міністерству аграрної політики та продовольства України подання за встановленою формою.

Представники науки аграрного права організаційно-управлінські відносини поділяють на зовнішні та внутрішні [7, с. 63]. До внутрішніх відносять ті приватноправові управлінські відносини, які функціонують усередині сільськогосподарських товаровиробників (товариств, кооперативів, інших підприємств), що регулюються локальними нормами права. У свою чергу, зовнішні відносини визначають як публічно-правові управлінські відносини органів державної влади та органів місцевого самоврядування з сільськогосподарськими підприємствами та об'єднаннями [13, с. 10–11].

Отже, враховуючи наведене, організаційно-управлінські процедурні норми аграрного права доцільно класифікувати на дві великі групи.

До першої групи варто віднести організаційно-управлінські процедурні норми в аграрних правовідносинах, які закріплюють порядок для внутрішніх організаційно-управлінських відносин, що виникають між сільськогосподарськими товаровиробниками і їх структурними виробничими підрозділами з приводу майна, землі, праці та інших об'єктів на підставі членства у сільськогосподарських підприємствах та (або) трудового договору із сільськогосподарським підприємством, і надають їх учасникам взаємообумовлені суб'єктивні права та обов'язки [14, с. 118–119].

У зв'язку з цим заслуговує на увагу думка професора М.М. Веденіна, що відносини, які виникають усередині сільськогосподарських організацій, є своєрідними і соціально значущими; вони не регулюються нормами інших галузей права [15, с. 6]. З цього приводу слушно уточнює М.М. Чабаненко, що саме такі відносини, що складаються всередині сільськогосподарського підприємства, і регулюються локальними актами сільськогосподарських підприємств [7, с. 58].

Серед внутрішніх організаційно-управлінських відносин існують організаційно-управлінські процедурні норми аграрного права, які закріплюють порядок стосовно внутрішньогосподарських відносин, які будуються на принципі самоврядування, демократії і гласності [7, с. 63]. Зокрема процедурні норми аграрного права, які встановлюють порядок

виникнення майнових (порядок передачі (внесення) членами сільськогосподарських підприємств відповідного майна, внесків), пайових; членських, трудових та інших відносин.

Наприклад, порядок добровільного припинення членства, який не передбачений детально жодним із нормативно-правових актів, у положеннях законів містяться лише бланкетні норми, де зазначено, що порядок припинення членства визначається у статуті відповідного конкретного підприємства. Свого часу дане питання розглядав В.Ю. Уркевич, який і запропонував певний логічний порядок [16, с. 58–59]. Так, припинення членства за рішенням члена підприємства у добровільному порядку розпочинається з подання ним до відповідного органу управління підприємства у добровільному порядку заяви про вихід. Наприклад, відповідно до Закону України від 17 липня 1997 р. № 469/97-ВР (у редакції від 19 січня 2013 року) «Про сільськогосподарську кооперацію» [9] таку заяву розглядає правління кооперативу (за участю члена підприємства, що виходить), а затверджується вона на загальних зборах кооперативу.

До другої групи відносяться організаційно-управлінські процедурні норми аграрного права, які закріплюють порядок виникнення за межами сільськогосподарських підприємств, тобто зовнішні відносини. Вони забезпечують функціонування сільськогосподарського товаровиробника у навколишньому ринковому середовищі [3, с. 64].

З цього приводу М.М. Чабаненко зазначає, що зовнішні організаційно-управлінські відносини врегульовані імперативно, де об'єктом правового регулювання є «вертикальні» відносини, в яких становище суб'єктів визначається на основі формули «влада і підкорення» [7, с. 63]. Така точка зору заслуговує на увагу, але у сфері аграрного права на рівні зовнішніх організаційно-управлінських відносин мають також місце «горизонтальні» відносини, які врегульовані диспозитивно, де не використовується формула «влада і підкорення», а діє принцип рівності учасників аграрних правовідносин [3, с. 58], за яких відсутні органи державної влади та місцевого самоврядування (публічні органи).

Таким чином, на рівні зовнішніх організаційно-управлінських відносин можна виділити два підрівня відносин, які оформляються процедурними нормами.

Зокрема, на підрівні, де існують «горизонтальні» відносини, прикладом можуть слугувати процедурні норми, які визначають, наприклад: порядок набуття господарюючим суб'єктом майна у власність; порядок укладання та розірвання аграрно-правових договорів; порядок відшкодування спричиненої шкоди сільськогосподарському товаровиробнику, про що йдеться у постанові Кабінету Міністрів України від 22 січня 1996 р. № 116 «Про затвердження Порядку визначення розміру збитків розкрадання, нестачі, знищення (псування) матеріальних цінностей» [17], в окремих нормах Цивільного кодексу України та ін.

На другому підрівні – «вертикальних» відносин, процедурні норми, які спрямовані на визначення порядку, наприклад: реалізації сільськогосподарської продукції; отримання дозволів, матеріально-технічного забезпечення, виробничо-технічного обслуговування; сплати податку та ін.

Варто звернути увагу на те, що класифікувати організаційно-управлінські процедурні норми аграрного права можливо й у залежності від організаційно-правової форми. Так, розрізняють організаційно-управлінські процедурні норми аграрного права відносно: фермерських господарств, особистих селянських господарств, сільськогосподарських кооперативів та інших сільськогосподарських підприємств.

Незважаючи на всю можливу варіативність класифікації організаційно-управлінських процедурних норм аграрного права, всеохоплюючим і специфічним є їх поділ на внутрішні та зовнішні, що дозволяє врахувати всю багатогранність процедурних норм аграрного права, до речі, це характерно й для аграрних правовідносин за участю сільськогосподарського товаровиробника. На наше переконання, слушно є те, що непотрібно роз'єднувати взаємопов'язані між собою внутрішні і зовнішні відносини [18, с. 5].

Викладене дає можливість виділити ознаки, притаманні організаційно-управлінським процедурним нормам аграрного права, а саме: вони закріплюють порядок відносин, що складаються у процесі управління (організації, регулювання, контролю, керівництва)

сільськогосподарською діяльністю, які здійснюються на основі відносин власності; мають організаційно-управлінський характер; існують як на зовнішньому, так і на внутрішньому рівнях аграрних відносин; на зовнішньому рівні закріплюють порядок як для відносин «по-вертикалі», так і «горизонталі». При цьому, для останніх, організаційно-управлінських відносин, особливістю є те, що органи державної влади та місцевого самоврядування, які є учасниками таких відносин, і здійснюють організаційно-управлінські повноваження щодо сільськогосподарських товаровиробників.

Висновки. Отже, під організаційно-управлінськими процедурними нормами в аграрному праві слід розуміти норми, що визначають порядок, за допомогою якого відносини, які виникають у сільськогосподарських підприємствах між ними та їх структурними виробничими підрозділами з приводу майна, землі, праці та інших об'єктів, на підставі членства та (або) трудового договору, а також між сільськогосподарськими підприємствами, установами та організаціями і суб'єктами владних повноважень, які наділені організаційно-управлінськими повноваженнями у процесі діяльності щодо виробництва, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції та здійснюються у чітко встановленому чинним законодавством порядку.

Список використаних джерел:

1. Словник з аграрного права / уклад.: В.П. Жушман, О.О. Погрібний, В.Ю. Уркевич; за ред. В.П. Жушмана. – Харків: Нац. юрид. акад. України. – 2010. – 160 с.
2. Рогова Т.А. К вопросу об определении понятия организационных отношений в советском строительстве (правовой аспект) / Т.А. Рогова // Труды ВЮЗИ : Вопросы укрепления правовой основы развитого социалистического общества в свете решений XXV съезда КПСС. – 1979. – С. 52–68.
3. Аграрне право України: підручник / В.М. Єрмоленко, О.В. Гафурова, М.В. Гребенюк [та ін.]; за ред. В.М. Єрмоленка. – Київ: Юрінком Інтер, 2010. – 608 с.
4. Словарь иностранных слов. – Москва: ГИИНС, 1955. – 567 с.
5. Уркевич В.Ю. Про елементи внутрішніх аграрних управлінських правовідносин // Актуальні питання реформування правової системи України: зб. наук. ст. за матер. III міжнар. наук.-практ. конф., м. Луцьк, 2–3 черв. 2006 р.: у 2-х т. – Т. 2. / уклад.: Т.Д. Климчук, І.М. Якушев. – Луцьк: РВВ «Вежа», 2006. – С. 83–86.
6. Козлов Ю.М. Административные правоотношения. – Москва: юрид. лит., 1976. – 184 с.
7. Чабаненко М.М. Методи правового регулювання аграрних відносин: дис. ... канд. юрид. наук. / М.М. Чабаненко. – Харків, 2005. – 204 с.
8. Статівка А.М. Аграрне право й державне регулювання сільського господарства / А.М. Статівка. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dspace.nulau.edu.ua/bitstream/123456789/6631/1/Stativka_487-489.pdf.
9. Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 17 лип. 1997 р. № 469/97-ВР // Верховна Рада України: офіц. веб-портал. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/469/97-%D0%B2%D1%80>.
10. Про кооперацію: Закон України від 10 лип. 2003 р. № 1087-IV // Верховна Рада України: офіц. веб-портал. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/469/97-%D0%B2%D1%80>.
11. Порядок надання статусу спеціальної зони з виробництва сировини, що використовується для виготовлення дитячого та дієтичного харчування: постанова Кабінету Міністрів України від 3 жовт. 2007 р. № 1195 // Верховна Рада України: офіц. веб-портал. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1195-2007-%D0%BF>.
12. Про затвердження форм для надання статусу спеціальних сировинних зон: наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 30 квіт. 2013 р. № 285 // Верховна Рада України: офіц. веб-портал. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1152-13>.

13. Аграрне право. : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В.П. Жушман, В.М. Корнієнко, Г.С. Корнієнко та ін.; за ред. В. . Жушмана та А.М. Статівки. – Х.: Право, 2010. – 296 с.
14. Уркевич В.Ю. Про поняття внутрішніх аграрних правовідносин / В.Ю. Уркевич // Стан та перспективи розвитку аграрного права: Міжнар. наук. теорет. конф., присвяч. 80-річчю від дня народж. д-ра юрид. наук, проф.. акад.. АПрН України В.З. Ярчука (Київ, 26–27 травня 2005 р.). – С. 117–119.
15. Веденин Н.Н. Аграрное право: Ученик. – М.: Юриспруденция, 2000. – 364 с.
16. Уркевич В.Ю. Про правові підстави та порядок добровільного припинення членства у сільськогосподарських підприємствах / В.Ю. Уркевич // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 4. – С. 57–59.
17. Про затвердження Порядку визначення розміру збитків розкрадання, нестачі, знищення (псування) матеріальних цінностей: постанова Кабінету Міністрів України від 22 січ. 1996 р. № 116 // Верховна Рада України: офіц. веб-портал. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/116-96-%D0%BF>.
18. Быстров Г.Е. Источники советского сельскохозяйственного права / Г.Е. Быстров. – Москва: изд-во Моск. ун-та, 1985. – 188 с.

